

MASALDAN ŞİİRE VE HİKÂYEYE: CAHİT SITKI'NIN ABBAS HİKÂYESİNİ METİNSELAŞKINLIK İLİŞKİLERİ KURAMI'NA GÖRE ANLAMLANDIRMA

Gülşah Durmuş¹

Şair kimliği, edebiyatın diğer türlerine ağır basan Cahit Sıtkı Tarancı (1910- 1956), bazı şiirleriyle paralellik gösteren hikâyeler de yazmıştır. Çoğu gazete sütunlarında kalan bu hikâyelerden bir kısmı, kitap² olarak yayımlanmıştır (Enginün 2006: 75- 76). Bu çalışmada Cahit Sıtkı Tarancı'nın “Abbas” adını taşıyan hikâyesi, Gerard Genette'in metinlerarası ilişkileri açıklamak amacıyla ortaya koyduğu Metinseleşkinlik İlişkileri Kuramı'na göre -metin merkezli bir yakın okuma vasıtasıyla- yeniden anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Metnin çözümlenmesinde Metinseleşkinlik İlişkileri Kuramı'nın tercih edilmesinde yazarın, oluşturduğu hikâye metninin başında metnini çocukken büyükannesinden dinlediği bir masaldan hareketle oluşturduğunu belirtmesi ile Ziya Osman Saba'ya yazdığı mektuplardan birinde aynı adı taşıyan şiirinin anlamlandırılabilmesi hususunda hikâye metninin konumuna açıklık getirmesi etkili olmuştur. Genette'in kuramına göre yorumsal birer üst metin kabul edilebilecek olan bu metinler vasıtasıyla yazar, oluşturduğu metinler arasında bilinçli bir biçimde kurgulanmış bir iletişim ağının varlığını yine kendisi ortaya koymuştur.

Ayak sesleri Rus Biçimciler ile duyulmaya başlanan metinlerarasılık, Mikhail Bakhtin'in “söyleşimcilik (dialogisme)” ve “karnaval” kavramları ile kuramsal alandan uygulama alanına taşınır. Nitekim Gonca Gökalp Alpaslan, *Metinlerarası İlişkiler ve*

¹ Araştırma Görevlisi, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, gulsah.durmus@inonu.edu.tr

² Önerli, Selahattin. (1976). *Cahit Sıtkı Tarancı'nın Hikâyeciliği ve Hikâyeleri*. Ankara: Akran Matbaacılık; Ezber, Çetin (1979). *Cahit Sıtkı Tarancı'nın Hikâyeleri*. Yayımlanmamış Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Gilgamiş Destanının Çağdaş Yorumları adlı kitabında kuramsal olarak 20. yy'da ortaya çıksa da uygulamada en eski yazılı edebî ürünlerden beri var olan metinlerarasılık (intertextuality) kavramı[nın], kaynağını Mikhail Bakhtin'in söyleşimcilik (dialogism) kuramından al[dığını] belirtir (2007: 9).

Yaptığı tercümelerle Bakhtin'in geç de olsa Batı'da tanınmasını sağlayan Julia Kristeva vasıtasıyla metinlerarasılık kavramının anlamı genişletilir ve oluşturulmuş bütün metinler birer “alıntılar mozaigi” olarak algılanmaya başlanır. Roland Barthes, “öznellik” kavramının metinden atılarak metnin kendi içinde anlam ürettiğini savunur. Ona göre metin, yazar ile alıcı arasında kurulan bir ilişki değil, bir yapıt ile başka yapıt arasında kurulan başka metinlerin kesiştiği bir alandır. Michael Riffaterre tarafından “okuma etkisi”nin şekillendirdiği okur merkezli bir alımlama kuramı boyutuna taşınan metinlerarasılık, ilk kez Laurent Jenny tarafından sistematikleştirilmeye çalışılır ve “düzdeğiş-meceli yerdeşlik”, “eğretisel yerdeşlik”, “yerdeş olmayan montaj” kavramları vasıtasıyla tanımlanmaya çalışılır. Jenny'nin ardından gelen Jean Ricardou, metinlerarası ilişkiyi önce “genel metinlerarası” ve “kısıtlı metinlerarası” olarak ikiye ayırır ve daha sonra “iç” ve “dış” metinlerarası ilişki olarak tekrar ikiye ayırarak iki basamaklı bir ayrıma gider. Roman Jacobson ve çok sayıda diğer yapısalcılar gibi metinlerarasını yazınsallığın temel ölçütü kabul eden ve Laurant Jenny gibi metinlerarasılığı sistematikleştirme gayreti taşıyan Gerard Genette ise öteki eleştirmenlerden ayrı olarak iki yapıt arasındaki her türlü alışverişe bir metinlerarası yerine “metinselaşkınlık” adını verir. Metinlerarasılık (intertextualité), Genette'in tespit ettiği beş tip metinselaşkınlık ilişkisinden sadece biridir. Genette'in tespit ettiği diğer metinselaşkınlık ilişkisi türleri “ana metinsellik (hypertextualité)”, “yan metinsellik (paratextualité)”, “üst metinsellik (architextualité)” ve “yorumsal üst metinsellik (métatextualité)”tir (Aktulum 1999: 7- 92).

Genette'in belirlediği bu beş ulam birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılmaz (88). “Ona göre tüm yazarlar sadece tek bir kitap yaratırlar ve tüm kitaplar geniş bir kitap, sonsuz tek bir kitaptır. O halde metinlerarası ilişkiler, metinlerin bu sürekli dolaşımına verilen adlardan sadece biridir” (Kıran 2000: 277).

Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde Cahit Sıtkı Tarancı'nın Abbas adlı hikâyesi Genette'in tespit ettiği bu beş tip metinselaşkınlık ilişkisi çerçevesinde analiz edilmeye çalışılmıştır. Metnin ve yazarın sunduğu imkânlar çerçevesinde gerçekleştirilen bu analiz sürecinde üzerinde ağırlıklı olarak durulan metinselaşkınlık ilişkileri ise ana metinsellik ve yorumsal üst metinsellik olmuştur.

1. Metinlerarası (Intertextualite)

Genette, metinlerarasını “iki ya da daha fazla metin arasındaki ortakbirliktelik ilişkisi, yani temel olarak ve çoğu zaman bir metnin başka bir metindeki somut varlığı” olarak tanımlar. Metinlerarası başlığı altına, metinlerarasının en açık, en fazla sözcüğü sözcüğüne kullanımı olan, çoğu zaman ayraçlarla belirtilen alıntıyı –gizli alıntı/ plagiat ve dolaylı alıntı/ anıştırma ile birlikte- yerleştirir (Aktulum 1999: 83- 84).

Tarancı, Abbas hikâyesinde ayraçlarla belirtilen metinlerarası alıntıya iki defa başvurmuştur. Bunlardan ilki hikâyenin giriş bölümünde yer alır ve “anlatıcı” tarafından çocukken büyükannesinden dinlenildiği belirtilen masallardan birinin akılda kaldığı kadarıyla aktarılması biçiminde gerçekleştirilir. Ayraçlarla belirtilen bu bölümde dinlenen

masal metninin tamamına değil sadece giriş bölümüne yer verilmiştir.

İkinci alıntı, metinde ismi belirtilmeyen ancak anlatıcı tarafından “Fransız” olduğu vurgulanan bir şairden yapılan “Yeryüzünde olduğumuz o unutulmaz zamanlardı” mısrasıdır. Metinde anlatıcı, bu mısra için “Bir Fransız şairinin ölümünden sonra yaşamak hasretini anlatan o canım şiirini mırıldanıyorum” diyerek muhteva açısından şiir metninin tamamına yönelik bir değerlendirmede bulunmuştur.

Gerçekleştirilen alan yazın taraması sonucu -Melih Cevdet Anday’ın Cumhuriyet gazetesinde 5 Ocak 1993’te yayımlanan “Mutluluk Edebiyatı” başlıklı yazısından elde edilen bilgiye göre- Tarancı tarafından çevrilen bu mısranın şairinin Supervielle olduğu tespit edilmiştir [http://www.cumhuriyet.com.tr/ (04.05. 2015)].

Tarancı’nın Abbas şiirinde yer alan “Haydi Abbas vakit tamam/ Akşam diyordun işte oldu akşam” dizeleri ile Baudelaire’in İç Kapanış (Recuillment) şiirindeki “Uslu dur ey Hüznüm, daha sakın ol/ Akşam diyordun, işte oluyor akşam” (Alkan 1995: 459) dizeleri arasında çeviriye dayalı metinlerarası bir alıntı ilişkisi söz konusudur.

2. Ana-Metinsellik (Hypertextualité)

Bu ilişki Genette’in, *Palimpsestes*’in başından sonuna değin ele aldığı ve öteki metin-ötesi ilişkilere göre en çok önemsendiği ilişkidir. Bir B Metni’ni ondan türeyen bir A Metni’ne (alt-metin, gönderge-metin) yalın bir dönüşüm ya da öykünme ile bağlayan ilişkidir (Aktulum 1999: 84).

Bu tanımdan hareketle bu çalışmada Cahit Sıtkı Tarancı’nın Abbas adlı hikâyesi, önceki metinlerden hareketle üretilmiş bir ana metin kabul edilmiştir. Anlatıcının hikâye metninin başında yer alan “Çocukken büyükannemden dinlediğim masallardan biri, aklımda kaldığına göre, şöyleydi” cümlesi bu tespitin temel gerekçelerinden ilkidir. Çünkü bu cümle dinlenen masal metninin yazar tarafından oluşturulan hikâye metninden daha eski bir metin olduğuna ve hikâye metninin yazar tarafından oluşturulma sürecinde masal metninden etkilenildiğine gönderimde bulunmaktadır.

Masaldan aktarılan parçada yer alan “bir dudağı yerde bir dudağı gökte Arap Abbas” ile hikâyenin asıl kısmında yer alan emir erinin adaş olmaları da bu tespiti kuvvetlendiren bir diğer somut veridir. Buna ek olarak bu çalışmanın yorumsal üst metin başlığı altında ayrıntılı bir biçimde üzerinde durulacak olan Cahit Sıtkı Tarancı’nın Ziya Osman Saba’ya yazdığı mektuplardan elde edilen bilgiler de bu tespiti kuvvetlendiren bir başka veriyi sunmaktadır. Bu ana metnin bağlandığı, kendisinden önce oluşturulmuş alt metin ise tamamına erişim imkânı olmayacak biçimde ana metnin girişine yerleştirilmiş olan bir masal metni girişidir. Birincil sözlü kültür ortamına ait olan bu metin, anlatıcı tarafından “dinlenilmiş” ve bu masal metninin sadece giriş kısmı yazar tarafından yazılı kültür ortamına yeniden yaratılarak aktarılmıştır. Nitekim Walter J. Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözüün Teknolojileşmesi* adıyla Türkçeye aktarılan kitabında insanlığın geçirmiş olduğu artzamanlı kültürel değişim ve gelişim aşamalarını yazı hakkında en ufak bilginin bulunmadığı “birincil sözlü kültür çağı”, yazı yazma alışkanlığının insanlığı derinden etkilediği “yazılı kültür çağı” ve varlığı yazı ve matbaa teknolojilerine dayanan telefon, radyo ve televizyona özgü elektronik çağ olan “ikincil sözlü kültür çağı” olmak üzere üç ana döneme ayırmıştır (2013: 13- 15).

Hikâye metninin alt metinlerinden diğeri –çalışmanın yorumsal üst metin bölümünde

üzerinde ayrıntılı bir biçimde durulacak olan- Cahit Sıtkı tarafından yazılmış olan ve hikâye metniyle aynı başlığı taşıyan Abbas şiiridir. Burada gerçekleştirilen ana metin ve alt metin tespiti sürecinde metinlerin Ramazan Korkmaz ve Asım Bezirci tarafından verilen yayımlanma tarihleri ile Cahit Sıtkı Tarancı'nın Ziya Osman Saba'ya yazdığı mektuplarda yaptığı açıklamalar –yorumsal üst metinsellik başlığında ele alınacaktır- temel ölçüt kabul edilmiştir. Asım Bezirci tarafından belirtildiğine göre Abbas şiirinin yayımlanma tarihi İnkılapçı Gençlik'te 19. 09. 1942, Yücel'de ise Mayıs 1945'tir (1987: 158). Ramazan Korkmaz, Abbas hikâyesinin Cumhuriyet gazetesinde yayımlanma tarihinin 30 Temmuz 1944 olduğunu belirtmiştir (2002: 62).

3. Yan-metinsellik (Paratextualité)

Bir diğer metin-ötesi ilişki, Genette'in yan-metin (paratexte) adını verdiği ve *Seuils* adlı yapıtında ele aldığı kavram, bir metnin ilk bakışta aynı metnin dışında kalan, ikinci dereceden metinsel unsurlarla yani başlıklar, alt-başlıklar, ara-başlıklar, önsözler, son-sözler, uyarılar, notlar, tanımlıklar, yer verilen resimler, kapağı ve metin-öncesi unsurlar (yani karalamalar, taslaklar) ile olan ilişkilerini kapsar (Aktulum 1999: 85).

Tarancı, şiir ve hikâye metnine aynı başlığı vererek ana ve alt metin arasında yan metinsel bir ilişki kurmuştur. Yine hikâye metnine yerleştirilen ve alt metin kabul edilen masal girişinde yer alan “bir dudağı yerde bir dudağı gökte Arap” da hikâyenin alıntıdan sonraki kısmında yer alan emir eri de Abbas adını taşımakta ve böylelikle de aralarında yan metinsel bir ilişki bulunmaktadır. Tespit edilen bir diğer yan metinsel gönderge, yazarın Ziya Osman Saba'ya yazdığı mektuplarında zaman zaman kendi şiirlerine de (örneğin Yalan şiiri) göndermelerde bulunarak değindiği ve yıkılmış olduğunu özellikle vurguladığı Beşiktaş'ta yer alan “Eski Abbas Ağa Mezarlığı”dır (Tarancı 2006: 26). Şairin sevgilisi Beşiktaşlı olduğu için bu semte hem şiir hem hikâye metninde gönderimde bulunulması da tesadüf değildir.

Hikâye ve şiir metinleri aynı zamanda şiir metninin bestelenmiş biçimi olan “Hay-di Abbas vakit tamam” şarkısı ile de hem yan metinsel hem göstergelerarası bir ilişki içindedir. Nitekim Aktulum'a göre “[g]östergelerarasılık, bir sanat biçiminin (sözel bir sanat, örneğin bir roman) başka bir sanat biçimindeki (sözel- olmayan bir sanat, örneğin müzik, resim) varlığı yanında türleri, farklı biçimlerarası alışverişleri göstermek için de kullanılır; özgül olarak ayrıışıklık yaratan bir biçimin, türün (resimsel ya da müziksel biçim) başka bir biçim ya da türde nasıl işlediği sorusuna yanıt aranırken göstergelerarasılık sürecine girilir” (2011: 19). Şiir metni sözel bir sanat örneği, şiirin bestelenmiş biçimi ise sözel olmayan bir sanat (müzik) örneğidir. Dolayısıyla bu iki yapılanış arasında göstergelerarası bir etkileşim söz konusudur.

4. Üst-metinsellik (Architextualité)

En soyut ve en kapalı olan bir başkatip metin-ötesi ilişkidir. Metnin genel bir ulama sessiz, kapalı ya da kısa ve özlü olarak bağlanması; “her özgün metnin bağlı olduğu, genel ya da aşkın ulamların –söylem tipleri sözcelem biçimleri, yazınsal türler vb.” bütünü olarak tanımlanır. Bir metnin türsel olarak hangi ulama ait olduğunu belirlemek söz konusudur burada (...) Sonuç olarak, okur, kendi ekini ve metinsel deneyimi (metinler konusundaki) sayesinde okuduğu metnin, bildiği öteki metinlere göre ne olduğunu sap-

tar (Aktulum 1999: 86- 87).

Bu çalışmada, Abbas adını taşıyan ve bu çalışmada ana metin olarak kabul edilen metnin üst- metinsellik ilişkisi bakımından bağlı olduğu genel ya da aşkın ulamın otobiyografik gönderimleri olan anı tarzını sanatın kurmaca dokunuşları ile zorlayan bir hikâye olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Metin, bu bakımdan kendisinden önce oluşturulmuş, kendisi ile aynı dönemde kaleme alınmış ve kendisinden sonra yazıya dökülecek olan bütün hikâye metinleriyle ait olduğu türe ait temel özellikler bakımından üst- metinsel bir etkileşim hâlinindedir.

5. Yorumsal üst-metin (Métatextualite)

Bu tür ilişki, bir metni sözünü ettiği bir başka metne zorunlu olarak alıntı yapmadan, hatta adını anmadan bağlayan bir yorum ilişkisidir. Burada üst-metni ana-metne bağlayan bir eleştiri ilişkisi söz konusudur. Özellikle roman ve özyaşamöyküsel anlatılarda kendine yer bulur. Yazarlar roman üzerine ileri sürdükleri kuramlara, ya da düşüncelere anlatılarının içerisinde yer verirler. Az çok kurgusal özyaşamöyküsel anlatılarda ise anlatılan öyküde eleştirel tepkilere yer verilir (Aktulum 1999: 88). Yorumsal üst metin niteliği taşıyan yazılarıyla yazar, kendi eser/ler/i hakkında yorum ve değerlendirmelerde bulunur ve eserlerinin okur tarafından nasıl çözümleneceğine ilişkin ipuçları verir.

Cahit Sıtkı Tarancı'nın Ziya Osman Saba'ya yazdığı öz yaşam öyküsü izleri taşıyan mektuplar, yazarın eserleri için birer yorumsal üst metin olma özelliği taşıması bakımından dikkate değerdir (1. Basım Mart 2007). Tarancı'nın Saba'ya Burhaniye'den 06. 07. 1942 tarihinde yazdığı mektup, Abbas hikâyesine ve şiirine yönelik olarak ihtiva ettiği açıklayıcı ve eleştirel cümlelerle yazarın kendisi tarafından kaleme alınmış bir yorumsal üst metin olarak kabul edilebilir. Bu mektupta Tarancı, şiir ve hikâye metinleri ile ilgili olarak şu değerlendirmelerde bulunmuştur: “Dördüncü sahifedeki şiirler hakkında bazı izahat şarttır sanırım. ‘Abbas’ isimli şiir: Çocukluğumda dinlediğim bir masalda bedbaht bir şehzade, bu hâline acıyan aksakallı bir adamla karşılaşır (Hızır aleyhisselâm); şehzadeye bir saadet parolası verir; ona der ki: ‘Canın sıkıldığı zaman, Abbas! diye sesleniver, derhal karşına gaibden bir harem ağası çıkar, sofranı kurar, sevgilini getirir, geçmiş günlerini yeni baştan yaşattırır!’ Ve şehzade bu parolayla kendini avutur” (Tarancı 2006: 156).

Tarancı, kaleme aldığı bu yorumsal üst metin vasıtasıyla şiir ve hikâye metinlerinde Abbas'ın neye karşılık geldiğine ve şiirin nasıl anlamlandırılması gerektiğine de değinir. Bunun yanında Abbas şiirini neden kafiyeli ve vezinsiz yazdığına da açıklık getirir: “Burada Abbas, insanoğlunun heyhat ki sık sık başvurmaya mecbur kaldığı hayali temsil etmektedir. Şiiri ona göre okumalı. Kafiyeli olması şundandır: Abbas, benim söylediklerimi ses olarak aynen tekrar etmektedir, benim aks-i sadamdır. Vezinsizdir, zira, verdiğim emirlerin harfiyen yerine getirilemeyeceğini biliyorum, müdrikim. Zaten aks-i sadalarda aynı cümle bütün uzunluğuyla tekrar edilmez de, yalnız son hecenin tekerrürü kuvvetle duyulur. Vezinsizliği icabettiren diğer bir sebep de, hayatla hayal arasındaki uçurumdur, bu uçurumun şair tarafından duyulması ve duyurmak istenilmesidir” (Tarancı 2006: 155- 156).

Genette'e göre ana metin oluşumu iki olası dönüşüm sonucu gerçekleşebilmektedir. Birincisi, biçimin aynı kalıp konunun değiştiği “dolaylı dönüşüm”, ikincisi biçimin farklılaşmış konunun benzer olduğu “yalın dönüşüm”dür (Rifat 2005, C. I: 148).

Tarancı'nın bu çalışmada ana metin kabul edilen Abbas hikâyesine kaynak teşkil eden iki alt metnin bir masal girişi ile yine Tarancı tarafından kaleme alınmış bir eser olan Abbas şiiri olduğu belirtilmişti. Her iki alt metnin ana metne dönüşüm sürecinde de biçim farklılaşıp konu benzer kaldığından yazar tarafından gerçekleştirilen sürecin birer “yalın dönüşüm” olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Birinci yalın dönüşüm sürecinde birincil sözlü kültür çağına ait, “dinlenen” bir masal girişi; ikinci yalın dönüşüm sürecinde ise bir şiir metni biçimsel değişim ve dönüşüm süreçlerinden geçirilerek bir hikâye metnine dönüştürülmüştür. Birinci dönüşüm sürecinde masal metninin yazılı kültür ortamına bir sanatçı duyarlılığıyla yeniden yaratılarak aktarılan girişi, ana metin olan hikâyenin girişine yerleştirilmiştir. Üç metin arasında konu ortaklığını sağlayan temel unsurlar ise birbirleri ile benzerlik gösteren metin kişileridir: âşık, sevgili ve âşığın en büyük yardımcısı konumundaki Abbas figürü. Ancak bu ortak metin kişilerine şiir, masal ve hikâye metnlerinde birtakım farklı nitelikler de yüklenmiş bunun yanında Tarancı, hikâye metninde kendisini masal girişindeki şehzade ile de özdeşleştirmiştir: “Şehzadeliğim tuttu, Abbas'tan medet ummak sevdasına düştüm” (Önerli 1976: 23).

Masal girişinde yer alan âşık, “vaktiyle bilmem ne memlekette hüküm süren bir padişahın küçük oğlu” (Önerli 1976: 17) iken şiir metninin âşık konumundaki “anlatıcı öznesi” kendisini “böyle ferman etti Cahit” (Bezirci 1987: 158) mısrasında emir verici bir eda ile okura tanıtır ve böylelikle hikâye metninin âşığı konumundaki “subay/ komutan” (Önerli 1976: 23) ile benzerlik gösterir. Şiirde yer alan istek ve emir kipinde çekimlenmiş yüklemelerin çokluğu da bu benzerliği kuvvetlendirir: kur, dinsin, olsun, haber sal, çıksın, görünsün, bas kırbacı, göster, var git, ferman etti, al getir (Bezirci 1987: 158). Hikâye metninde yer alan âşık konumundaki komutana yazar tarafından isim verilmemiştir.

Masal metnindeki şehzadenin rüyada âşık olduğu sevgili “servi boylu, sırma saçlı, mavi gözlü, son derece dilber bir kız”dır (Önerli 1976: 17). Şiir metninde Abbas tarafından âşığa “Beşiktaş”tan getirilmesi istenilen “ilk sevgili”dir. Anlatıcı özne böylelikle gençliğini yeni baştan yaşamak istemektedir (Bezirci 1987: 158). Hikâye metninde ise komutan, emir eri olan Abbas'tan tramvaya binip “Beşiktaş”a inmesini ve kendisine vereceği adrese gitmesini söyler. Orada “bir kız” vardır ve bu kız, komutanın “sevgilisi”dir. Onu çok sevdiğini belirten komutan, Abbas'tan kızı kaçırarak kendisine getirmesini ister (Önerli 1976: 24). Buradan hareketle şiir, masal girişi ve hikâye metnlerinin konuları ve kişileri birbirleri ile benzerlik göstermekle birlikte metinlerin olay örgülerinin birbirinden farklı kurgulanmış olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Masal girişinde sevgilisine kavuşma yolunda türlü imtihanlardan geçen şehzade, bir kuyunun yanından geçerken takattan düşmüş ak saçlı bir ninenin kuyudan su çekmeye uğraştığını görür ve koşup ona yardım eder. Şehzadenin bu tavrından hoşnut olan nine, onun sırtını okşayarak saçından kopardığı iki teli ona verir ve şöyle der: “Oğlum, başın darda kaldığı zaman bu iki kılı birbirine çakarsın; bir dudağı yerde, bir dudağı gökte bir [A]rap çıkar karşına! Korkmayasın adı Abbas'tır. Karnın mı acıkmış? ‘Abbas’ demen kâfi. Derhal sana mükellef bir sofraya kurar. Yırtıcı hayvanlar arasında mı kaldın? Abbas'tan başka kimse kurtaramaz seni. Uykusuz gecede yârin hicranile mi yanıyorsun? Abbas ne güne duruyor? Sevgilini ne kadar uzakta olursa olsun, alıp getirir seni şad eder. Bu iki kılı iyi muhafaza et oğlum. Onlar sayesinde selâmete çıkacaksın” (Önerli 1976:

17). Bunun üzerine şehzade, ninenin elini öperek yoluna devam eder (17). Bu metinde şehzadeye yapmış olduğu bir iyilik karşılığında yaşlı nine tarafından sunulan bir ödül niteliği taşıyan Abbas, yine yaşlı ninenin ağzından okura tanıtılmıştır. Metne Abbas'ın ortaya çıkabilmesi için yerleştirilen nesneler ise “iki kıl”dır.

Cahit Sıtkı Tarancı, 06. 07. 1942 tarihinde Ziya Osman Saba'ya yazdığı yorumsal üst metin niteliğindeki mektubunda Abbas isimli şiirinin anlamlandırılması hususunda birtakım ipuçları verir: “Abbas” isimli şiir: Çocukluğumda dinlediğim bir masalda bedbaht bir şehzade, bu haline acıyan aksakallı bir adamla karşılaşır (Hızır aleyhisselâm); şehzadeye bir saadet parolası verir; ona der ki: “Canın sıkıldığı zaman, Abbas! diye sesleniver, derhal karşına gaibden bir harem ağası çıkar, sofranı kurar, sevgilini getirir, geçmiş günlerini yeni baştan yaşattırır!” Ve şehzade bu parolayla kendini avutur” (Tarancı 2006: 156).

Görüldüğü gibi masal girişinde şehzadenin karşısına bir kuyu başında su çekerken takatten düşmüş olarak çıkan yaşlı ninenin yerini yorumsal üst metinde bedbaht şehzadenin hâline acıyan aksakallı bir adam (Hızır aleyhisselâm) almıştır. Masal girişindeki Abbas, “bir dudağı yerde bir dudağı gökte bir Arap” olarak sunulurken yorumsal üst metinde bir “harem ağası” olarak okurun karşısına çıkar. Masal girişinde Abbas'ın ortaya çıkabilmesi için şehzadenin, ninenin verdiği iki kılı birbirine çakması gerekirken yorumsal üst metinde aksakallı adam şehzadeye Abbas'a ulaşabilmesi için bir “parola” verir. Bu parolaya göre şehzadenin Abbas'a ulaşabilmesi için canı sıkıldığında “Abbas” deyivermesi yeterlidir. Yorumsal üst metindeki aksakallı adama benzer biçimde hikâye metnindeki emir eri için de “Emir eri değil Hızır” değerlendirmesinde bulunulmuştur (Önerli 1976: 21). Masal girişindeki “mükellef sofrası”nın yerini ise şiir metninde “çilingir sofrası” almıştır.

Masal girişinde eyleme geçmeyen ancak potansiyel bir olağanüstü güç kaynağı olarak hazırda bekletilen Abbas figürü, şiir ve hikâye metinlerinde âşık figürleri tarafından verilen emirlerle eyleme geçirilmek istenir ve pasif konumundan kurtarılır. Şiir metninde âşık, Abbas'tan kalp ağrısını dindirecek bir çilingir sofrası kurmasını istemiştir. Şiir metninde yer alan “akşam diyordun işte oldu akşam” mısrası, metni zaman kavramı bakımından belirgin kılmasının yanında Abbas tarafından –daha evvel- kurulmuş olabilecek “akşam olsun çilingir sofrasını o zaman kurarız” manasını taşıyan bir cümlelin varlığına işaret etmesi bakımından dikkate değerdir. Burada olağanüstü figür, pasif konumdan çıkarılmasının yanında âşıkla diyaloga geçmiş bir dost, bir arkadaş hüviyetine büründürülmüştür. Anlatıcı özne Abbas'tan çilingir sofrasını havuzun tam kenarındaki ağacın gölgesine kurmasını ister. Anlatıcı öznenin Abbas'tan diğer istekleri: Ay'a çıkması için haber salması ve Ay'ın gönlünce görünmesi, sihirli seccadeye kırbağı basması, böylelikle mesafeye ve zamana hükmettiğini göstermesi, tozu dumana katıp varıp giderek böyle ferman edenin Cahit olduğunu söylemesi, Beşiktaş'tan ilk sevgilisini alıp getirmesi ve böylelikle kendisine gençliğini yeni baştan yaşatmasıdır (Bezirci 1987: 158).

Bu metin vasıtasıyla Abbas tarafından kullanıldığı belirtilen olağanüstü nesne Abbas'tan kırbağı basması istenilen sihirli seccadedir. Şiir metnindeki “kırbaç” kelimesi ile hikâye metnindeki Abbas'ın bir emir eri olması birlikte düşünüldüğünde bu sihirli seccadenin bir at olabileceği sonucuna ulaşılabilir. Hikâye metninde yer alan emir eri Abbas'ın komutan tarafından potansiyel güçten eyleme geçirilmesi Abbas tarafından

ciddiye alınan bir istek düzleminde kalır: Komutan Abbas'tan Beşiktaş'taki sevgilisini kaçırıp kendisine getirmesini ister (Önerli 1976: 24).

Hikâye metninde yedeksubaylığını yapmak üzere kıtaya giden komutana bölük komutanı, emir erini bizzat seçmesini tembih eder. Hiç kimseyi tanımayan komutan, bölük yazıcısından künye defterini ister. Defterde Abbas oğlu Abbas ismi gözüne ilişen komutan, masaldaki Abbas'ı hatırlar ve içinden “acaba” diye geçirerek Abbas oğlu Abbas'ı emir eri olarak görevlendirir. Mükemmel bir esas vaziyeti, kıyak bir selam ve Anadolu kokan, saffet hazinesi bir ses ile “Emrine geldim komutanım!” dediği belirtilen Abbas “fıdan gibi bir boy, yağız bir çehre, üst dudağında hafif bir gölge, katıksız, mert gözler” ile okura tanıtılır. 331 doğumlu olan Abbas'ın (18) memleketi Mardin'in Midyat kazasının Cobin köyüdür (Önerli 1976: 18), askerliğine “ihtiyat” olarak devam etmektedir ve sol kolu çolaktır (19). Böylelikle hikâye metnine şiir ve masal girişi metinlerinde bulunmayan farklı mekânlar ile bu kez bir insan olarak okur karşısına çıkan Abbas'a dair farklı ve belirginleştirilmiş özellikler dâhil edilmiş olur. Hikâyedeki emir eri Abbas, masal girişindeki ve Tarancı'nın yorumsal üst metin özelliği taşıyan mektubundaki Abbas ile benzer biçimde komutanın her emrini harfiyen yerine getirmekte, komutan “Abbas” der demez gaipten haber almış gibi çıkıp gelmektedir (...) [v]e komutan ev dışında da Abbas'ın koruyucu kanatlarını üzerinde hissetmektedir (Önerli 1976: 20).

Türkçesinin kıt olduğu belirtilen Abbas, yerel ağız özellikleriyle ve telegrafik olarak konuşmaktadır: “Ben ihtiyat komtanım” (19), “Ben de yazmıyor komtanım” (22). Komutan da Abbas'la konuşurken onun yerel ağız özelliklerini kullanmaya özellikle dikkat eder: “Sen kaç aylık Abbas” (19), “Sen niye yazmıyor Abbas? Köyde senin karı var, çoluk çocuk var. Sen merak etmez hiç?” (23), “Sen İstanbul bilir?”, “Sen Beşiktaş gördü?” (23), “Sen tramvay binecek, Beşiktaş inecek, ben sana adres verecek. Orda var bir kız, beni sevgili. Ben onu çok seviyor Abbas! Sen kaçırarak o kız, getirecek bana!” (24), “Sen beni sevgili getirecek?” (25).

Aktulum, Genette'in *Palimpsestes* adlı eserinden hareketle ana-metinsellik dönüşümlerini “Biçimsel değişimler (dönüştürümler)” ve “İzleksel ya da anlamsal değişimler (dönüştürümler)” olarak iki ana başlığa ayırmış, biçimsel dönüşümleri de “çeviri (la traduction)”, “koşuklaştırma (la versification)”, “düzyazılaştırma (la prosification)”, “vezin- dönüşümü (la transmétrisation)” ve “biçim- dönüşümü (la transtylisation)” olmak üzere beş alt başlıkta değerlendirmiştir (142- 144). Ona göre “koşuklaştırma”nın tam tersi bir devinim olan “düzyazılaştırma” sürecinde dizeler hâlinde yazılmış bir metni düzyazıya dönüştürme söz konusudur (143).

Hikâye metnine kaynaklık eden alt metnin Abbas şiiri olduğu kabul edildiğinde Tarancı'nın gerçekleştirmiş olduğu biçimsel dönüşüm işleminin düzyazılaştırma olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bunun yanında Tarancı, hikâye metninde Supervielle'nin şiirlerinden bir mısranın tercümesine tırnak içinde yer vererek biçimsel dönüşüm süreçlerinden çeviriye de başvurmuştur.

Ana metin kabul edilen hikâye metnine kaynaklık eden alt metnin hikâye anlatıcısının büyükannesinden dinlediği masal metni olduğu kabul edildiğinde ise süreç bütütün karmaşıklığı ve bu sürecin nasıl adlandırılacağı konusunda bir belirsizlikle karşı karşıya kalınır. Çünkü Gerard Genette tarafından geliştirilen Metinselaşkınlık İlişkileri Kuramı, yazınsal [=yazılı kültür ortamına ait] metinler için oluşturulmuş bir kuramdır. Oysa bu hikâye metninde önce birincil sözlü kültür çağına ait, “dinlenen” bir masal metninin bir edebiyatçı duyarlılığı ile değişim ve dönüşüme uğratarak yazılı kültür ortamına akta-

rılması söz konusudur. Üstelik bu işlem, masal metninin tamamına uygulanmamış ana metnin baş tarafına masal metninin sadece giriş bölümünün yazılı kültür ortamında yazar tarafından yeniden yaratılan biçimi yerleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu işlem için “birincil sözlü kültür ortamından yazılı kültür ortamına yeniden yaratılarak aktarılma” ismi teklif edilebilir. Gerçekleştirilen işlemin bir diğer dikkate değer yanı, yeniden yaratılarak yazılı kültür ortamına aktarılan alt metnin, yazar tarafından ana metnin giriş bölümüne yerleştirilmiş bulunmasıdır. Bu işlem için de “alt metnin ana metne yerleştirilmesi” ismi teklif edilebilir.

Sonuç

Çalışma bir bütün olarak değerlendirildiğinde şairin, birincil sözlü kültür ortamına ait bir masal metninin iki varyantı ile kendisi tarafından yazılmış Abbas şiirini bilinçli bir biçimde alt metin olarak seçip bu metinlerden hareketle bir ana metin yani Abbas hikâyesini oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şair, kolektif bilinçdışının ürünü olan masal metinlerine gönderimde bulunarak ve kendi oluşturduğu eserler arasında güçlü bir iletişim ağı yapılandırarak hem eserlerinin kalıcı olmasını ve geniş halk kitleleri tarafından benimsenmesini sağlamış hem de yaşadığı derin aşk acısına art zamanlı gelişim çizgisinde geçmiş, hâl ve geleceğe ait bütün insanlığı ortak kılmıştır.

Çalışmada, sanatçıların, kalıcı eserler bırakabilmek için metinlerarası ilişkiler vasıtasıyla kendilerinden öncekiler ile kendilerinden sonrakiler arasında farklı bir duyuş tarzı oluşturarak yeni bir köprü/ eşik oluşturmak istediği sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Aktulum, Kubilay (1999). *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Aktulum, Kubilay (2011). *Metinlerarasılık/ Göstergelerarasılık*. Ankara: Kanguru Yayınları.
- Alkan, Erdoğan (1995). Şiir Sanatı Dünyada ve Türkiye’de Şiir Akımları Şiirin Temel Sorunları *Kavramları*. İstanbul: Yön Yayıncılık.
- Anday, Melih Cevdet (07.01.1993). “Mutluluk Edebiyatı”, *Cumhuriyet*, <<http://www.cumhuriyet.com.tr/>> (04.05. 2015).
- Bezirci, Asım (1987). *Cahit Sıtkı Tarancı Bütün Şiirleri*. İstanbul: Can Yayınları.
- Enginün, İnci (2006). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ezber, Çetin (1979). *Cahit Sıtkı Tarancı’nın Hikâyeleri*. Yayımlanmamış Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Gökalp Alpaslan, Gonca (2007). *Metinlerarası İlişkiler ve Gılgamış Destanının Çağdaş Yorumları*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Kıran, Zeynel ve Ayşe (Eziler) Kıran (2000). *Yazınsal Okuma Süreçleri (Dilbilim, Göstergibilim ve Yazınbilim Yöntemleriyle Çözümlemeler)*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Korkmaz, Ramazan (2002) İkaros’un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı. Ankara: Akçağ:Yayınları.
- Ong, Walter J. (2013). *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözü Teknolojileşmesi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Önerli, Selahattin (1976). *Cahit Sıtkı Tarancı’nın Hikâyeciliği ve Hikâyeleri*. Ankara: Akran Matbaacılık.
- Rifat, Mehmet (2005). *20. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları I- II*. İstanbul: Om Yayınevi.
- Tarancı, Cahit Sıtkı (2006). *Ziya’ya Mektuplar*. İstanbul: Can Yayınları.

Özet

Masaldan Şiire ve Hikâyeye: Cahit Sıtkı'nın Abbas Hikâyesini Metinselaşkınlık İlişkileri Kuramı'na Göre Anlamlandırma

Şair kimliği ağır basan Cahit Sıtkı Tarancı (1910- 1956), bazı şiirleriyle paralellik gösteren hikâyeler de yazmıştır. Bu çalışmada Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Abbas" adını taşıyan hikâyesi, Gerard Genette'in metinlerarası ilişkileri açıklamak için önerdiği Metinselaşkınlık İlişkileri Kuramı'na göre çözümlenmiştir. Genette, kuramında metinlerarasılık (intertextuality) ana-metinsellik (hypertextuality), yan-metinsellik (paratextuality), üst-metinsellik (architextuality) ve yorumsal üst-metinsellik (metatextuality) olmak üzere beş metinselaşkınlık (transtextuality) ilişkisinden söz etmiştir. Çalışmada, Tarancı'nın Abbas hikâyesi metinlerarası ilişkiler bakımından bu beş metinselaşkınlık ilişkisi çerçevesinde yeniden anlamlandırılmıştır. Hikâye metni "Ana metin/hypertext"; şiir ile çocukken dinlenilmiş olan masal metni, "alt metin/hypotext" kabul edilmiştir. Yan-metinsellikte yazarın eserine seçtiği başlık vasıtasıyla ilişki kurduğu diğer metinler tespit edilmiş, üst-metinsellikte eserin ait olduğu yazınsal tür belirtilmiş, yorumsal üst-metinsellikte yazarın başka metinlerinde Abbas hikâyesi ve alt metinleri hakkında yaptığı değerlendirmeler üzerinde durulmuştur. Şair, kolektif bilinçdışının ürünü olan masal metinlerine gönderimde bulunarak ve kendi oluşturduğu eserler arasında güçlü bir iletişim ağı yapılandırarak hem eserlerinin kalıcı olmasını ve geniş halk kitleleri tarafından benimsenmesini sağlamış hem de yaşadığı derin aşk acısına art zamanlı gelişim çizgisinde geçmiş, hâl ve geleceğe ait bütün insanlığı ortak kılmıştır. Çalışmada, sanatçıların, kalıcı eserler bırakabilmek için metinlerarası ilişkiler vasıtasıyla kendilerinden öncekiler ile kendilerinden sonrakiler arasında farklı bir duyuş tarzı oluşturarak yeni bir köprü/ eşik oluşturmak istediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cahit Sıtkı Tarancı, Abbas, Şiir, Hikâye, Metinselaşkınlık İlişkileri Kuramı.

Abstract

From Folk Tale To Poem And Short Story: An Attempt Of Remeaning Cahit Sıtkı's Abbas Short Story With The Transtextual Relations Theory

Known as a strong poet, Cahit Sıtkı Tarancı (1910- 1956) also wrote short stories which were parallel with his poems. In this study, Cahit Sıtkı Tarancı's short story Abbas has been analysed in accordance with "The Transtextual Relations Theory" put forward by Gérard Genette in order to reveal intertextual relations in literary texts. In his theory, Genette has regarded intertextuality as one of the five transtextuality relations including hypertextuality, paratextuality, architextuality and metatextuality. In the study, Tarancı's Abbas short story is regarded as the hypertext; his Abbas poem and a folk tale -which was listened by Tarancı from his grandmother when he was a child- as the hypotext. The work has been analysed in terms of not only the hypertextuality relation but also other transtextual relations. In paratextuality, other texts that the author interrelates by means of the title he's chosen for his work have been determined; in architextuality the literary form of the work has been stated and in metatextuality the evaluations of the author that he made about Abbas short story and its hypotexts in other texts, have been stressed. Establishing transtextual relations between folk tales and his own works of art, Tarancı provided endlessness to his creatures and share his heartbreak of love with all the people. The result of the study is that the artists who want to be a bridge between successors and predecessors of them, establish intertextual relations for creating endless work of arts.

Keywords: Cahit Sıtkı Tarancı, Abbas, Poem, Short Story, The Transtextual Relations Theory.